

Аташкаде Руслана Вадимівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-5349-9579>

brvbrv5@gmail.com

Гончаренко Марина Михайлівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-6719-1919>

m-goncharenko21@ukr.net

Серова Юлія Володимирівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-9211-8668>

[e-mail: serova_yu@ukr.net](mailto:serova_yu@ukr.net)

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ МІФОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Резюме

У статті зроблена спроба розглянути соціальну міфотворчість як невід'ємний механізм функціонування сучасного суспільства. Проаналізовано сутність та специфіку структурних елементів соціальної міфології, окреслено її роль в конструюванні соціальної реальності. Здійснено порівняльний аналіз класичної та соціальної міфології. На основі цього вдалось виділити сутнісні характеристики соціального міфу та показати, що соціальний міф виступає, з одного боку, дієвим механізмом емоційної консолідації суспільства, а з іншого, ефективним засобом впливу на свідомість людини. При цьому наголошується, що сучасна соціальна міфологія вузько спеціалізована та орієнтована на конкретний зв'язок індивіда і суспільства.

Доведено, що в сучасному суспільстві змінюється не лише погляд на проблему соціальної міфології, змінюється і сама природа соціальної міфології. Міфологія стає все більш штучною, рукотворною. Вона все

частіше обслуговує потреби влади та еліт, свідомо продукується, у зв'язку з чим набуває цільову аудиторію й конкретне призначення і все менше нагадує класичну міфологію. Однак небезпеку складає не сама по собі соціальна міфологія, і навіть, не маніпулятивний замисел її творців, а нездатність суспільної та індивідуальної свідомості чинити опір її впливу. Тільки підвищенням рефлексивності, зрілості свідомості індивід може протистояти впливу соціальної міфології та сприяти подоланню його негативних наслідків.

Ключові слова: міф, міфотворчість, суспільство, суспільна свідомість, культура, маніпулювання.

Вступ

Активізація уваги до соціальної міфології є особливо характерною для кризових періодів розвитку суспільства, коли актуалізується проблема соціального самовизначення, необхідність світоглядного вибору моделі особистісного та соціального майбутнього. Це цілком відповідає сучасному суспільству, коли сукупність різноманітних проявів і тенденцій соціальних процесів не лише об'єктивно впливає на характер суспільної свідомості, але й створює передумови для виникнення, формування та функціонування соціальних міфів, стереотипів, упереджень тощо. Як наслідок, з'являється підвищений інтерес науковців до соціальної міфології та її сутнісних проявів.

Протягом своєї історії людство завжди створювало міфи. Незалежно від змін, що відбувалися з плином часу, міф завжди затверджував ідеали сучасного йому суспільства, становлячи, при цьому, фундамент колективної свідомості. І якщо первісна людина не усвідомлювала значення своїх творінь, а міф був несвідомим вимислом, то дешифрування, дискурс цього «вимислу» припав на долю наступних поколінь. Тут зливаються знання, уява, фантазія — все, що було підготовлено культурним і особистим досвідом людини.

Особливого звучання дослідження даної проблеми набуває у соціально-філософському аспекті, що має низку напрацювань. Структуру міфології, її зміст та форми, ступені впливу на індивідуальну та масову свідомість досліджували Р. Барт, Е. Кассирер, Ф. Кесіді, К. Леві-Стросс, М. Еліаде та інші. Соціально-філософські аспекти міфології серед вітчизняних та зарубіжних дослідників вивчали С. Аверинцев, Р. Арон, І. Бойченко, Я. Голосовкер, М. Ліфшиц, О. Лосєв, М. Михальченко, В. Полохало, А. Цуладзе та інші. З огляду на те, що соціальні міфи є феноменом масової свідомості, важливе значення для дослідження мають роботи, присвячені аналізу масової свідомості та різним аспектам її функціонування. Зокрема, можна виділити праці Г. Аренд, Г. Лебона, К. Маннгейма, С. Московічі, Х. Ортеги-і-Гассета та інших.

Метою даної статті є спроба визначення та обґрунтування сутності й специфіки структурних елементів соціальної міфології.

Методи дослідження

Методологічну основу статті складають різні засадничі філософські та загальнонаукові пізнавальні принципи, підходи та методи пізнання, серед яких провідними стали структурно-функціональний, порівняльний та діалектичний. Структурно-функціональний аналіз дав можливість виділити ключові елементи та функції соціальної міфології, а також забезпечити всебічне дослідження різних складових феномену соціальної міфології. Порівняльний метод дозволив зіставити однотипні явища, зокрема, соціальну міфологію та класичну міфологію, для виділення їхніх загальних рис і специфіки, дозволив прослідкувати особливості міфології в умовах сучасного суспільства. Застосування діалектичного методу надало можливість розглянути соціальну міфологію в якості системи, яка розвивається та знаходиться у взаємодії суспільними явищами та процесами.

Результати дослідження

Відомо, що міфологія є явищем, яке властиве суспільству на всіх етапах його розвитку та активізується у кризові періоди історії людства. У кінці XIX ст. виникає та набуває поширення соціальна міфологія, що пов'язано із зламом суспільно-історичних відносин, науково-технічним прогресом, зростанням значення й ролі інформаційних процесів, які докорінно змінили спосіб життя, взаємовідносини між соціальними групами. Соціальну міфологію, з одного боку, слід розуміти як міфологічний рівень суспільної свідомості, з яким пов'язане функціонування архетипів та інших форм до рефлексивного, некритичного, цілісного сприйняття дійсності, а з іншого — як особливу форму включення елементів міфологічної свідомості у сучасну культуру. Зважаючи на це, особливе місце у сучасній соціальній міфології відіграють ті соціальні міфи, які стали об'єктом і засобом здійснення політико-ідеологічної практики.

У сучасній науковій літературі дається трактування міфології з різних позицій, що породжує плюралізм розуміння означеного поняття. Здебільшого міфологія розглядалась як викривлене, оманливе, фантастичне відображення дійсності, як спосіб примітивного дологічного сприйняття. Насправді ж міфологія, будучи іманентним феноменом культури, в перетворених формах відтворюється та трансформується й на сучасному етапі суспільного розвитку.

Відтак, звертаючись до порівняльного аналізу класичної та соціальної міфології, можна виокремити їх основні відмінності: соціальна міфологія відображає світ, використовуючи переважно буденний рівень знання, але не обмежується ним як класична міфологія; соціальна міфологія деякою мірою втрачає зв'язок з масами, оскільки нав'язується ззовні, з побажань

творців міфів; системна цілісність та стійкість втрачаються у соціальній міфології, яка характеризується фрагментарністю і може впроваджуватися свіdomo або виникати стихійно як реакція на конкретні обставини; часові модули архаїчного міфу звернені до минулого, а соціальний міф — до сьогодення й майбутнього. Він, на відміну від архаїчного, бере початок не з ірраціональної ідеї, а з раціонального запиту, який згодом обдумано наповнювався ірраціональним, по суті та раціональним, за формою, змістом (досягнення, успіхи, зобов'язання, обіцянки), хоча й ця формальна раціональність зазвичай набувала ірраціонального вигляду з культами, ритуалами, символами.

Аналіз робіт, присвячених дослідженню міфології, дозволяє виділити сутнісні характеристики соціального міфу, зокрема такі: вербальне оформлення; раціональне підґрунтя; маніпулятивний характер; підтримка вірою та символами; вірогіднісність, некритичність сприйняття; відсутність будь-яких випадковостей; цілісне моделювання реальності; статичність; замкненість для досвіду та мисленнєвих операцій; консервативність; символічність; опора на конкретну традицію; зв'язок із ритуалом; емоційне забарвлення та чуттєво-образне сприйняття реальності. Виокремлення цих характеристик соціального міфу дозволяє показати, що соціальний міф формує певну картину реальності, що він виступає дієвим механізмом емоційної консолідації суспільства та ефективним засобом впливу на свідомість людини.

Потрібно зазначити, що серед науковців більшою мірою домінує негативне ставлення до соціальної міфології. Багатьма дослідниками вона розглядається як навмисна неправда (Р. Барт, А. Єлсуков, В. Найдиш та інші), помилкове знання, омана, фантастичне уявлення про дійсність. Є й протилежний підхід — представники якого наголошують на позитивній ролі міфу (А. Вінер, С. К'еркегор, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер, К. Юнг). Його позитивність проявляється у здатності об'єднувати людей, надихати маси, спрямовувати їх дії, визначати та регулювати людську поведінку, полегшувати орієнтування в складному й суперечливому світі.

У цьому контексті правомірним постає питання визначення сутності та специфіки структуруючих соціальної міфології.

Міфологія є поліструктурним явищем, до неї входять: 1) конститутивна (або інформаційно-змістовна) складова, що включає в себе: а) блок онтолого-генетичний: легендарно-історичний компонент соціальної міфології, представлений сюжетами про становлення відповідної соціальної системи як упорядковуючої космізації попереднього соціального хаосу; б) блок героїко-генетичний: міфи соціальної героїки; в) блок прогностичний: утопії або програмні моделі побудови «світлого майбутнього»; 2) регулятивна складова, що задає поведінкові матриці, парадигмальні установки інтерпретації.

Також вважаємо за потрібне розглянути основні структурні елементи соціального міфу, як елемента соціальної міфології, що визначають мотивацію поведінки людини, а саме: стереотипи, архетипи та символи.

Зі стереотипами соціальна міфологія пов'язана досить тісно, це зумовлено тим, що наявність стереотипів характерно для будь-якого рівня свідомості (в його основі знаходиться реальний психологічний феномен, що представляє один з компонентів установки сприйняття, котра акумулює попередній досвід індивіда в своєрідний алгоритм відношення до відповідного об'єкта), і яке може бути трансформовано як в розвинені, так і нерозвинені форми свідомості.

Стереотип, як форма установки, виникає в процесі соціальної взаємодії і відрізняється значною емоційною інтенсивністю і підвищеною стійкістю; стереотип є неправильне узагальнення — занадто широке, перебільшене або спрощене; стереотипом є переконання, спільні для певної групи людей в суспільстві [1, с. 268]. Він формується в результаті кількаразового емоційного й смислового акцентування свідомості людини на тих або інших аспектах події, багаторазового сприйняття людиною цієї події або інформації про неї. При цьому стереотип охоплює найчастіше не істотні, а найбільш помітні, зовнішні характеристики події. Оцінка події, що відповідає стереотипу, найчастіше сприймається без доказів і вважається найбільш правильною, а все інше — піддається сумніву.

Загальновідомим є той факт, що стереотипи пропонують схематичний образ або уявлення, які стали загальноприйнятим стандартом та володіють значною стійкістю та консервативністю. При цьому в основі стереотипів, незалежно від того мають вони позитивний або негативний відтінок, закладено некритичне відношення до дійсності, іноді ірраціональне. Стереотипи можуть бути знищені, але на зміну їм одразу ж виникають нові, адже вони полегшують людям сприйняття дійсності, надають готові рецепти для вирішення складних соціальних завдань і тому є важливим елементом будь-якого соціального міфу.

Спрощуючи процес соціального пізнання, стереотипи призводять до формування досить примітивної соціальної свідомості, для якої вагу насамперед мають всілякі упередження, що нерідко зводять поведінку людини до набору простих, інколи неадекватних автоматичних емоційних реакцій. Такі реакції (поведінки) відіграють негативну роль у ситуаціях, де потрібна повна і об'єктивна інформація, її аналітична оцінка, прийняття самостійних рішень, здійснення складного соціально-політичного вибору.

Наприклад, західний вчений Р. Мілліс підкреслює: «1) стереотипи формують уявлення звичайної людини про саму себе. Вони дають їй образи та мірила, за допомогою яких вона судить про себе; 2) вони підказують їй, якою вона хотіла би бути; 3) вони підказують їй, яким чином цього досягнути, тобто навіюють їй шляхи та способи здійснення бажань; 4) вони підказують їй, як вона може почувати себе такою, якою вона хотіла би бути, навіть не будучи нею, тобто дають їй забуття в ілюзії» [2, с. 243]. Розрив між дійсним становищем особистості та її устремліннями призводить до втечі

від дійсності у світ ілюзій. Такою, очевидно, є основна формула, що виражає психологічний вплив стереотипів. Але, як програмна формула, вона не співзвучна з істинними вимогами розвитку особистості. Це формула несправжнього світу.

Таким чином, для соціальних міфів та пов'язаних з ними стереотипів характерним є: примітивна однозначність структур, укоріненість в структурах підсвідомого; пов'язаність зі звичними вітальними потребами та інтересами, безпосередніми соціальними орієнтаціями та установками; прив'язаність до життєвого досвіду в його однобічному розумінні; створення ілюзорного розуміння дійсності; регламентований об'єм соціальних знань, пронизаність соціальними почуттями та емоціями, котрими можна легко маніпулювати; регламентований рівень соціальних очікувань тощо.

Окрім стереотипу, важливим також є такий структурний елемент міфу, як символ. «Символ — форма виразу і передачі духовного змісту культури через певні матеріальні предмети чи спеціально створювані образи та дії, що виступають як знаки цього змісту» [3, с. 578]. Система символів конкретного суспільства є основою його існування. Державні атрибути — прапор, герб, гімн тощо — повинні значити для громадян набагато більше, ніж просто декоративні речі. Їхнє виникнення й історія міфологізується з конкретними цілями підсвідомого, емоційного впливу на свідомість громадян.

Говорячи про символ, потрібно відзначити неподільність у ньому форми й змісту, що спостерігається й у міфі: образ і значення, форма й зміст нерозривні. О. Лосев підкреслює, що міф не схема або алегорія, а символ, у якому два плани, що зустрічаються, нерозрізнені і здійснюється не смислова, а реальна тотожність ідеї та речі [4].

Зв'язок міфу й символу вбачається й у самих функціях міфу і символу: міф і символ передають почуття, те, що не можна «висловити». Підтвердження тому знаходимо у Р. Барта: «У міфологічному понятті міститься лише неясне знання, утворене з невизначено-рихлих асоціацій» [5, с. 59], те ж справедливо можна віднести й до символу, «звичайно міф воліє працювати за допомогою убогих образів, де зміст уже досить знежирений та препарований для значення, — такими є, наприклад, карикатури, пародії, символи тощо» [5, с. 59].

Не менш важливими, більш того, невід'ємними елементами конструкції будь-якого соціального міфу є набір архетипів як «елементарних блоків», з котрих несвідоме збирає свої образи та формує міфосюжети. У дослідженнях, присвячених міфології, існує ряд близьких понять: колективні уявлення (Л. Леві-Брюль), категорії уявлень (Р. Мосс).

Розглядаючи архетипи як первинні, історично вловимі або неусвідомлювані іді, поняття, образи, символи, прототипи, конструкції, матриці тощо, які становлять своєрідний «нульовий цикл» і одночасно «арматуру» усього універсуму людської культури, потрібно виділити їх три модальності:

1. Архетипи парадигмальні, тобто вони є зразками для наслідування, програмами поведінки, за допомогою яких людська свідомість звільняється від «жаху історії»; 2. Юнгівські архетипи — це структури колективного безсвідомого, у яких контролюються основні розумові інтенції людини. Статус архетипів мають міфічні персонажі, первісні «стихії», астральні знаки, геометричні фігури, зразки поведінки, ритуали, архаїчні сюжети тощо; 3. Архетипи відбивають єдність структур космічних і ментально-психічних, понятійних і художньо-образних.

К. Юнг трактував архетип як універсальний факт колективного несвідомого, що не залежить від індивідуального досвіду, але впливає на нього [6]. Він вважав, що психічний досвід, який набуває людство, не зникає безслідно, а фіксується в структурах мозку окремої людини і потім проявляється на інстинктивному рівні у вигляді, так званих, архетипів, котрі стають мовою несвідомого і тим самим мотивують поведінку людини. Архетипи є усереднене відображення мільйонів індивідуальних переживань, це пам'ять афекту, емоційно заряджені структури: в кожному архетипі «кристалізувалась частина людської психіки і людської долі, частина страждань та насолоди» [7, с. 117]. Варто звернути увагу також на те, що будь-який архетип не є «чистим» досвідом попередніх поколінь, а є його «осадам». Глибини несвідомого мають скарб, з котрого людство завжди добувало своїх «богів» та «демонів», а також і усі ті могутні ідеї, без яких людина б не існувала.. Архетипи — це викристалізовані у сформованій прадосвідом картині світу характеристики міфологічних образів та домінуючих в міфі законів, що переживаються через колективне несвідоме [8, с. 82].

Архетипи як антропологічна основа міфологічної свідомості спадкові, приналежні людському роду в цілому. Будучи формальним, несвідомим, універсально-постійним началом природи людства, архетипи, проникаючи у свідомість, наповнюючись передусім емоційним змістом, здатні вражати, навіювати, захоплювати. Цим і пояснюється особливе їх місце в структурі соціального міфу.

Міф, на думку К. Юнга, дає людині почуття єднання з першоосновами життя, приводить душу до згоди з її несвідомими структурами, які є спільними для всього людства і які являють собою адекватні вираження всезагальних людських потреб та інстинктів. Коли «виникає ситуація, що відповідає певному архетипу, він активізується, з'являється примусовість, що, подібно інстинктивному потягу, прокладає собі шлях всупереч будь-якому розуму й волі» [9, с. 72]. Таким чином архетипи проявляють свою постійну готовність відтворювати міфологічні уявлення.

Тому міфологічна свідомість є свого роду проекцією колективного безсвідомого у вигляді міфологічних мотивів і образів. У силу цього міфи, виражаючи архетипи колективного безсвідомого, є захисним прасимволом, аурую, стержнем окремої цивілізації та народу. Відтак, втрата архетипів є

загрозою загибелі даної цивілізації. Більше того, на думку К. Юнга, із зникненням міфологічних символів, що служать певним балансом людини із внутрішнім та зовнішнім світом, виявляється беззмістовність людського існування, вона залишається одна із своєю тілесною екзистенцією, втрачаючи духовність [10, с. 82].

Отже, основними структурними елементами соціального міфу є архетипи, стереотипи та символи, завдяки яким міфологічна форма відображення дійсності здійснює значний вплив на аудиторію. Але якщо архетипи реалізуються передусім у несвідомому, то в стереотипах відбувається перекодування цього несвідомого з урахуванням оточуючої історичної дійсності, а також конкретної соціальної реальності в більш раціональні форми. Сутність і специфіка соціального міфу в сучасному суспільстві значною мірою визначається його функціонуванням.

Дослідники міфу виділяють як позитивні його функції, так і негативні, залежно від впливу на суспільство. Відтак, проаналізуємо основні, на нашу думку, функції міфу.

Одну з перших функцій міфу доречно виокремити пізнавальну. Відомий дослідник в галузі міфології О. Лосєв вважає, що розуміння міфу як спроба пояснення та розуміння природи і суспільства первісною людиною, це є неправильною звичкою, оскільки будь-яке пояснення природи та суспільства, навіть якщо воно максимально міфологічне, є вже результатом розумового пізнання й тим самим різко відрізняється від міфу, що володіє будь-якою, але не пізнавальною функцією [4, с. 457–458].

Завданням даної функції є, перш за все, ввести в розум людини щось спочатку для неї незрозуміле, побачити порядок там, де безпосередньо побачити його неможливо, не відходячи від чуттєвої сфери, раціонально пов'язувати факти в систему, передбачати нові явища.

Варто зазначити, що пізнавальну функцію міфу, виділяли як основну дослідники, які бачили в міфі передусім примітивну форму пізнання світу, наївну «науку». А оскільки соціальний міф утамовує певні потреби людини, то це відповідно свідчить про превалювання в ньому компенсаторної функції над пізнавальною, яка переважно властива міфу в класичному розумінні.

Компенсаторна функція є незамінною у сфері психічного розвитку особистості, оскільки вона знімає через міфи накопичені емоційні переживання. Людина начебто символічно звільняється від тягаря проблем та труднощів. Відтак, звільняючи людину від відповідальності, міф звільняє її й від почуття провини, від голосу совісті, пригнічуючи індивідуальне співпереживання заради відчуття приналежності до спільноти.

Важливою функцією соціального міфу є телеологічна. Вибудована міфологічна картина світу є телеологічно обґрунтованою, цілеорієнтованою. На основі яскравих та зрозумілих образів міф задає набір завдань, смислів

життя, діяльності спільноти, тобто чітко змальовує мету, напрямок розвитку соціуму. Але якщо дана функція виконувала позитивну роль в архаїчному суспільстві — перетворюючи «хаос в космос», то сьогодні відбувається рух у протилежний бік, від «космосу до хаосу», від раціонального до ірраціонального.

Наступною, не менш важливою сьогодні, є аксіологічна функція міфу, що задає певну ціннісну шкалу явищам та відносинам між людьми, між людиною й оточуючим світом. Основою ціннісної системи архаїчного міфу є егоцентризм міфологізуючого суб'єкта — роду, групи, інтерес їх виживання. В той час як на сучасному етапі, зважаючи на те, що це є період індивідуалізму, таким суб'єктом є окрема людина. Міф не знає чіткого розмежування правди й неправди, він скоріше виправдовує те, що є корисним для людини, адже життєва значимість міфу регулюється вирішенням існуючих проблем людини. У ньому знаходять вираз кінцеві, вищі цінності, самовиправдання діяльності людини в світі та зняття відповідальності у випадку невдалих дій.

Комунікативна функція міфу відіграє також важливу роль в сучасному суспільстві, оскільки саме вона відповідає за трансляцію та засвоєння міфів, носить сугестивний характер колективного спілкування. На думку вітчизняного дослідника М. Поповича міф слугує зв'язком індивіда та його пізнання з усім людством через суспільну свідомість — безперервний потік обміну інформацією, комунікацію та координацію [11]. Ця функція дозволяє створювати маніпулятивні схеми, керуючи повсякденною свідомістю людей. Особливість міфологічного дискурсу полягає в домінуванні паралінгвістичних засобів спілкування, міфориторичних фігур спілкування (Р. Барт), асоціативності зв'язків, емоційному зараженні, харизматичності. Правильне використання міфодискурсу дозволяє вправно змоделювати поведінку людей, маніпулювати їх свідомістю.

Мобілізаційна функція проявляється в тому, що « Міф — це така особлива базова структура людської культури та людської свідомості, котра ініціює та стимулює інтерес людини до предметного світу» [12, с. 46–47]. Завданням цієї функції є створення яскравих образів на основі загальних колективних уявлень народу. Заряджаючи таким способом людей неймовірною впевненістю та ентузіазмом в колективній діяльності, міф вимагає підтвердження цієї абсолютної віри та повної самопожертви людини. Виникаючи на емоційно-діяльнісній основі, він сприймається як єдина надія, що наповнює змістом колективну дію.

Важливу роль сьогодні відіграє консолідуюча функція соціального міфу, реалізація якої відбувається шляхом створення базису та програми, на основі яких будується взаємодія між індивідами та соціальними групами. Ця функція забезпечує об'єднання людей навколо спільної мети й надії. Сприймаючи міф як життєвий орієнтир, людина обмінює свою свободу на надію.

Окрім цього, соціальні міфи сьогодні виконують й ряд інших функцій. Але всіх їх можна звести до одної — соціально-практичної. Ця функція відповідає за цілісність та єдність спільноти через самоідентифікацію індивіда із колективом, з державою, з історичними подіями, заради усвідомлення себе частиною єдиного живого цілого організму. У праці «Від міфу до логосу» Ф. Кессиді виокремлює соціально-практичну функцію як основу, підкреслюючи, що вона здійснює об'єднання людей з метою забезпечення виживання та самоствердження людини в соціально-природному середовищі. Міф виступає тут як основний спосіб соціального зв'язку між людьми, форма організації та регуляції, що дозволяє здійснювати спільні дії з метою досягнення загальних цілей. Окрім цього, міф сприяє організації колективу, збереженню його соціальної та психологічної цілісності, адже джерелом міфу є не лише страх та пригноблення людини, але й мрія людини про оволодіння силами природи [13, с. 45].

Висновки

Таким чином, розглянуті нами структурні елементи та функції міфу дозволяють зробити висновок, що в контексті філософського осмислення він виступає як універсальна форма світогляду, яка присутня на різних етапах розвитку людства.

Соціальна міфологія сьогодні набуває особливого статусу, у зв'язку з прискоренням науково-технічного прогресу, зростанням ролі інформаційних процесів, кардинальними змінами способу життя. Особливе місце у сучасній соціальній міфології відіграють ті соціальні міфи, які стали об'єктом і засобом здійснення ідеологічної практики у всіх сферах життєдіяльності суспільства (політика, економіка, культура, наука, релігія тощо).

Соціальні міфи як предмет ідеологічної практики використовують наявні у суспільній свідомості залишки міфологічної свідомості або імітують їх, особливо у ситуації виникнення кризи раціонального пояснення суспільних процесів, коли окремі соціальні міфи виступають як замітники такого раціонального пояснення. При цьому соціальна міфологія формує бажаний для індивіда і соціальних мас образ дійсності (наприклад міф кращого майбутнього), який може виключати або значно деформувати відтворення дійсних тенденцій розвитку суспільства. При цьому роль соціальних міфів у поясненні сучасних суспільних явищ, зростає, оскільки звернення до них може бути як стихійним, так і результатом цілеспрямованої діяльності суб'єктів політико-ідеологічної практики з метою маніпулювання масовою свідомістю.

Список посилань

1. Леви-Строс К. Первобытное мышление. Москва: Республика, 1994. 430с.
2. Миллс Р. Властвующая элита. Москва.: Иностранная литература, 1959. 543с.

3. Символ. Філософський енциклопедичний словник; за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 578–579.
4. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. Москва: Политиздат, 1991. 525с.
5. Барт Р. Мифологии. Москва: Изд. им. Сабашниковых, 1996. 312с.
6. Юнг К. Г. О современных мифах. Москва: Практика, 1994. 251с.
7. Юнг К. Г. Психология бессознательного. 2-е изд. Москва: «Когито-Центр», 2010. 352с.
8. Юнг К. Г. Сознание и бессознательное. Москва: АСТ, 1997. 544с.
9. Юнг К. Г. Аналитическая психология: Прошлое и настоящее; сост.: В. Зелинский, А. Руткевич. Москва: Мартис, 1995. 309 с.
10. Юнг К. Г. Феномен духа в искусстве и науке. Москва: Ренесанс, 1992. 320 с.
11. Попович М. Мифологія в суспільній свідомості посткомуністичної України. Дух і літера, 1998. № 3–4. С. 57–69.
12. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф.: Труды по языкознанию. Москва: Издательство Московского университета, 1982. 479с.
13. Кессиди Ф. Х. От мифа к логосу. Становление греческой философии. Москва: Мысль, 1972. 312с.

References

1. Levi-Strauss, C. (1994.) Pervobytnoe myshlenie. Moscow: Respublika Publ. 430 s. [in Russian].
2. Mills, Ch. (1959). Inertnoe obshchestvo. Moscow: 543 s. [in Russian].
3. Symvol. (2002). Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk; ed. Shynkaruk V. I. 2nd ed. Kyiv: Abrys Publ. S. 578–579 [in Ukrainian].
4. Losev, A.F. (1991). Filosofiya. Mifologiya. Moscow: Politizdat Publ. 525 s. [in Russian].
5. Barthes, R. (1996). Mythology. Moscow: izd. im. Sabashnikovoykh. 312 s. [in Russian].
6. Jung, C.G. (1994). O sovremennykh mifakh. Moscow: Praktika Publ. 251 s. [in Russian].
7. Jung, C.G. (2010). Psikhologiya bessoznatelnogo. 2nd ed. Moscow: Kogito-Tsentr Publ. 352 s. [in Russian].
8. Jung, C.G. (1997.) Soznanie i bessoznatelnoe. Moscow: AST Publ. 544 s. [in Russian].
9. Jung, C.G. (1995). Analiticheskaya psikhologiya: Proshloe i nastoyashchee. Moscow: Martis Publ. 309 s. [in Russian].
10. Jung, C.G. (1992). Fenomen dukha v iskusstve i nauke. Moscow. 320 s. [in Russian].
11. Popovych, M. (1998). Mifolohiia v suspilnii svidomosti postkomunistychnoi Ukrainy. Dukh i litera. Vol. 3–4. S. 57–69 [in Ukrainian].
12. Losev, A.F. (1982). Znak. Simvol. Mif. Trudy po yazykoznaniiyu. Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta Publ. 479 s. [in Russian].
13. Cassidy, F.H. (1972). Ot mifa k logosu. Stanovlenie grecheskoy filosofii. Moscow: Mysl; Publ, 312 s. [in Russian].

Ruslana Atashkadeh

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0001-5349-9579>

brvbrv5@gmail.com

Maryna Honcharenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-6719-1919>

m-goncharenko21@ukr.net

Yuliia Sierova

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-9211-8668>

e-mail: serova_yu@ukr.net

THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF THE SOCIAL MYTHOLOGY'S STRUCTURAL ELEMENTS IN THE MODERN SOCIETY

Abstract

The article attempts to consider social myth-making as an integral mechanism of modern society. The essence and specifics of structural elements of social mythology are analyzed, its role in the construction of social reality is outlined. A comparative analysis of classical and social mythology. Based on this, we were able to identify the essential characteristics of social myth and show that social myth is, on the one hand, an effective mechanism for emotional consolidation of society, and on the other hand, an effective means of influencing human consciousness. It is emphasized that modern social mythology is narrowly specialized and focused on the specific relationship between the individual and society.

It is proved that in modern society not only the view of the problem of social mythology changes, but also the very nature of social mythology. Mythology is becoming more artificial, man-made. It increasingly serves the needs of the authorities and elites, is deliberately produced, and therefore acquires a target

audience and specific purpose, and is less and less reminiscent of classical mythology. However, the danger is not in itself social mythology, or even the manipulative design of its creators, and the inability of public and individual consciousness to resist its influence. Only by increasing the reflectivity, maturity of consciousness, the individual can resist the influence of social mythology and help to overcome its negative consequences.

Key words: myth, mythmaking, society, public consciousness, culture and manipulation.

Стаття надійшла до редакції 11.02.21

© Аташкаде Р. В., Гончаренко М. М., Серова Ю. В., 2021